

הפליית נשים במסווה של חופש דת הצעת החוק להרחבת ההפרדה מגדרית באקדמיה

כתיבה: עו"ד טל הלל

ייעוץ משפטי: עו"ד ניצן כספי שילוני

הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10) (מסלולי לימוד נפרדים בתארים מתקדמים), התשפ"ה–2025, שיזמה ח"כ לימור סון הר-מלך ממפלגת עוצמה יהודית ומקודמת בימים אלה בוועדת החינוך לקראת קריאה שנייה ושלישית, מבקשת להרחיב את ההיתר ללימודים בהפרדה מגדרית באקדמיה גם ללימודי תואר שני ושלישי.

ההצעה נועדה לעקוף את פסיקת בג"ץ משנת 2021, שאישרה הפרדה מגדרית אך ורק בלימודי תואר ראשון, וזאת כצעד מוגבל שנועד להגביר את שילובו של הציבור החרדי במוסדות להשכלה גבוהה. תארים מתקדמים, בשונה מתואר ראשון, אינם תנאי בסיסי לקידום בשוק התעסוקה הרחב, אלא מטרתם מחקרית, וההיגיון שעמד בבסיס ההיתר אינו חל עליהם.

השימוש הציני שעושה ח"כ סון הר-מלך בשיח הזכויות הליברלי, בטענה שההצעה מבוססת על חופש הדת והמצפון של סטודנטים ושל חברי סגל, מתעלם מקביעת בג"ץ כי הפרדה מגדרית פוגעת בזכות לכבוד ולשוויון, ומבקש להרחיב את גבולות ההפרדה לתחומי חיים נוספים.

המצב הקיים

כיום, בעקבות פסיקת בג"ץ שאפשרה הפרדה מגדרית בלימודים לתואר ראשון, מתקיימת הדרת נשים באקדמיה באצטלה של קידום חרדים ושילובם בחברה. מוסדות אקדמיים ספציפיים מקיימים לימודים בהפרדה מגדרית, כאשר מרצים גברים יכולים להרצות בפני סטודנטים ובפני סטודנטיות, בעוד מרצות מנועות מלהרצות בפני סטודנטים. מובן מאליו כי במוסדות שבהם מתקיימים מסלולים נפרדים לגברים ולנשים יש העדפה להעסקת גברים כמרצים וכאדמיניסטרטורים, שכן, בשונה מנשים, הם מסוגלים להעניק שירות לכל. הפליה זו בקבלה לעבודה היא פועל יוצא של קבלת הדרשה להעניק לגברים המעוניינים בכך מרחב נקי מנשים.

בדיונים שהתקיימו בבית המשפט העליון בעתירתה של ד"ר יופי תירוש נגד המל"ג הוברר כי השירותים הנפרדים שניתנו לגברים ולנשים במוסדות שקיימו לימודים בהפרדה לא היו שווים, וגברים זכו לתנאים עדיפים. כך, במקרים מסוימים גברים זכו ליותר ימים בספרייה; הבחירות למועצת הסטודנטים התקיימו ביום לימודים של הגברים; הגברים זכו לשטח רב יותר מן החצר; ובמקרה מסוים החצר גודרה כך שהברזייה הייתה בצד של הגברים. בנוסף, במקרים מסוימים התקיים שיעור משותף לגברים ולנשים,

¹ הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10) (מסלולי לימוד נפרדים בתארים מתקדמים), התשפ"ה–2025.

שישבו בהפרדה בכיתה. במקרים מסוימים ישבו הנשים מאחור, רחוקות יותר מהמרצה, ובמקרים אחרים הפרידה בין הצדדים מחיצה, כאשר הצד של הגברים היה גדול יותר, והמרצה היה מולו, בעוד הנשים הורחקו לצד הכיתה, במקום שבו יכולתן להשתתף בשיעור הייתה פחותה.²

עמדת מכון זולת

אפליה כה בוטה בתנאי הלימוד מביאה לכגיעה קשה בשוויון של נשים באקדמיה ובנגישות של השכלה גבוהה איכותית לסטודנטיות. בנוסף, מניעת ההעסקה של מרצות בפני סטודנטים גברים פוגעת לא רק בחופש העיסוק של המרצות, אלא גם באיכות השכלתם של הסטודנטים, שאינם זוכים ללמוד בשל כך ממומחיות בתחומן.

כיום, קיומם של מסלולים נפרדים לגברים ולנשים, כמו גם הפרדה מגדרית בזמן ובמרחב, אינם מהווים סטנדרט באקדמיה, ורוב האוניברסיטאות והמכללות המובילות פסלו את רעיון ההפרדה המגדרית בתוך האקדמיה. זאת, על אף שהמוסדות האקדמיים שהסכימו עם אפליית נשים כזו קיבלו ומקבלים תמריצים כלכליים לקיים לימודים בהפרדה כזו, מתוך תפיסה אשר לפיה הפגיעה החמורה בשוויון מגדרי היא משנית לתכליות אחרות (הגם שקיום אקדמיה בהפרדה פוגעת גם באיכות האקדמיה).

אין חולק כי קידום ההשכלה בחברה החרדית, ובמיוחד בקרב נשים חרדיות, הוא ערך חשוב. אלא שהמחיר שגובה ההסדר עולה לאין שיעור על תועלתו, ומכמה טעמים:

1. **ההפרדה אינה משיגה את התוצאות שלהן יועדה** – למרות יותר מעשור של השקעה ממשלתית בעידוד שילוב חרדים בהשכלה גבוהה ובפתיחת מסלולים נפרדים, שיעור החרדים המסיימים תואר אקדמי אינו עומד ביעדים שנקבעו, כפי שעולה מדוח מבקר המדינה מ-2025 שהתפרסם בנושא.³
2. **הפגיעה בזכות לשוויון ובתעסוקת נשים במרחב הציבורי, ובפרט בתעסוקתן של מרצות במוסדות להשכלה גבוהה, היא מחיר כבד מדי** – זכויותיה של קבוצת מיעוט מוכרות כדי לאפשר לה לשגשג, אך חברה דמוקרטית חפצת חיים אינה יכולה להתיר פגיעה בערכי הליבה שלה. חקיקה מסוג זה מקבעת נורמה של הפרדה, ועלולה לעורר ביקוש למסלולי הפרדה גם בפלגים שבהם הדבר לא נדרש מלכתחילה (למשל, בציונות הדתית המחמירה), ובכך להרחיב את ההדרה ואת הפליה.
3. **החוק המוצע עלול להעמיק דפוסי תעסוקה בלתי-שוויוניים** – בין היתר באמצעות פתיחת מסלולים ייעודיים "נשיים" לנשים, אשר בפועל עלולים לצמצם את מרחב הבחירה ולהוביל להסטתן לתחומי עיסוק מסוימים בלבד. בכך מתחזקים מנגנוני הסללה מגדריים המכוונים נשים למקצועות "צווארון ורוד", תחומים המאופיינים בשכר נמוך יותר, יציבות תעסוקתית פחותה והזדמנויות קידום מצומצמות. החוק אינו רק משקף פערים קיימים אלא אף תורם לשעתוקם,

² בג"ץ 6500/17 ד"ר יופי תירוש נ' המועצה להשכלה גבוהה.

³ הנגשת ההשכלה הגבוהה לחברה החרדית - ביקורת מעקב, דוח מבקר המדינה (מאי 2025).

כאשר ההדרה המבנית מחלחלת משלב ההכשרה וההשכלה אל שוק התעסוקה עצמו. תוצאה זו צפויה לפגוע ביכולתן של נשים להשתלב במקצועות מגוונים ובעלי תגמול גבוה, ולהנציח פערים מגדריים לאורך זמן.

יודגש כי הזכות לשוויון של נשים באקדמיה הושגה לפני זמן לא רב, והפערים המגדריים בקרב סגל בכיר עודם רחוקים מלהיסגר. כל צעד שמכרסם בזכות זו יהווה נסיגה ממשית.

לסיכום, הניסיון להרחיב את הלימודים בהפרדה מגדרית גם למסגרות לימודים של תואר שני ושלישי, בניגוד לפסיקת בג"ץ ולהיגיון שהנחה אותה, פותח פתח מסוכן להדרת נשים באקדמיה בהיקפים שאין לקבלם כ"מחיר נסבל" תמורת שילוב וקידום קבוצות מסוימות בחברה. חקיקה כזו בהכרח תשחק את ההתנגדות של מוסדות אקדמיים להדיר נשים בתחומם והיא צפויה להחריף אף יותר את ביטויי אי-השוויון כלפי סטודנטיות, מרצות ונשים ככלל.